

Секція: Податкова політика

Сомик Катерина Олександрівна

студентка 4 року навчання

факультету економічних наук, спеціальності «фінанси і кредит:

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

м. Київ, Україна

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ЗРОСТАННЯ СТАВОК АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ТЮТЮНОВІ ТА АЛКОГОЛЬНІ ВИРОБИ В УКРАЇНІ

Оподаткування є важливою частиною фіскальної політики будь-якої держави. Особливе місце серед різних видів податків займають акцизи та їх специфічний підвид – податки на шкідливі звички. Виступаючи не лише вагомим джерелом наповнення бюджету, а й виконуючи важливу регулятивну функцію (корекція попиту та пропозиції), податки на шкідливі звички завжди привертали до себе увагу економістів з усіх куточків світу. Питання доцільності різкого підвищення податків на шкідливі звички й до сьогодні залишається дискусійним. Особливо гостро ця проблема постає в Україні. Зважаючи на стрімке зростання акцизних ставок та велику частку, яку займає акциз з-поміж інших видів податкових надходжень, його дослідження є особливо важливим.

Проблему акцизного оподаткування, зокрема оподаткування суспільно-шкідливих товарів аналізували такі вчені, як Артур Сесіль Пігу, Артур Лаффер, Крістофер Сноудон, Брендон Рестрепо та інші.

Загалом, податок на шкідливі звички – це податок, що вводиться на ті продукти (тютюнові вироби, алкоголь, деякі продукти харчування), споживання яких вважається шкідливим як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. В англійській літературі поширеним є термін «sin tax», що в дослівному перекладі означає «податок на гріх».

В Україні оподатковуються такі шкідливі звички, як вживання алкоголю та куріння. Порядок акцизного оподаткування алкогольної і

тютюнової продукції викладено у розділі VI Податкового кодексу України. Зокрема, оподаткуванню підлягають: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, а також тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну.[1]

Загалом, акцизний збір в Україні є одним з найважливіших податків й посідає друге місце після податку на додану вартість за обсягом грошових надходжень до державного бюджету, складаючи 12,7 % від всіх доходів (дані 2014 року). При цьому в структурі самого акцизного збору саме надходження від оподаткування тютюнової та алкогольної продукції є найбільшими – 40,3% та 21,7% відповідно.[2]

Аналізуючи практику українського акцизного оподаткування було виявлено ряд проблем, а саме:

1. проблема раптового й різкого підвищення ставок акцизного податку. Бажаючи швидко отримати додаткові надходження до бюджету, український уряд схильний до частого й раптового підвищення ставки акцизу, особливо в кризові періоди. Наприклад, в період з 2008 по 2010 роки ставка акцизного податку збільшується майже в 10 разів, що, без сумніву, є відповіддю уряду на глобальну фінансову кризу, що розгорнулася наприкінці 2008 року(див. рис. 1). З 2010 року запроваджена щорічна індексація ставок акцизного збору на спирт та алкогольні напої, яка залежатиме від рівня інфляції в Україні як наслідок, зростання почало відбуватись більш рівномірно. Стрімке зростання бачимо в 2014 році. 27 березня 2014 року новий уряд остаточно затвердив нові податкові ставки. Наразі, в рамках податкової реформи, планується подальше зростання акцизних ставок. Зокрема, мінімальна специфічна ставка на цигарки зросте до 318,26 грн. за 1000 шт. ставка за літр спирту етилового – до 141,06 грн. за літр, на пиво - 2,48 грн. за літр.[3]

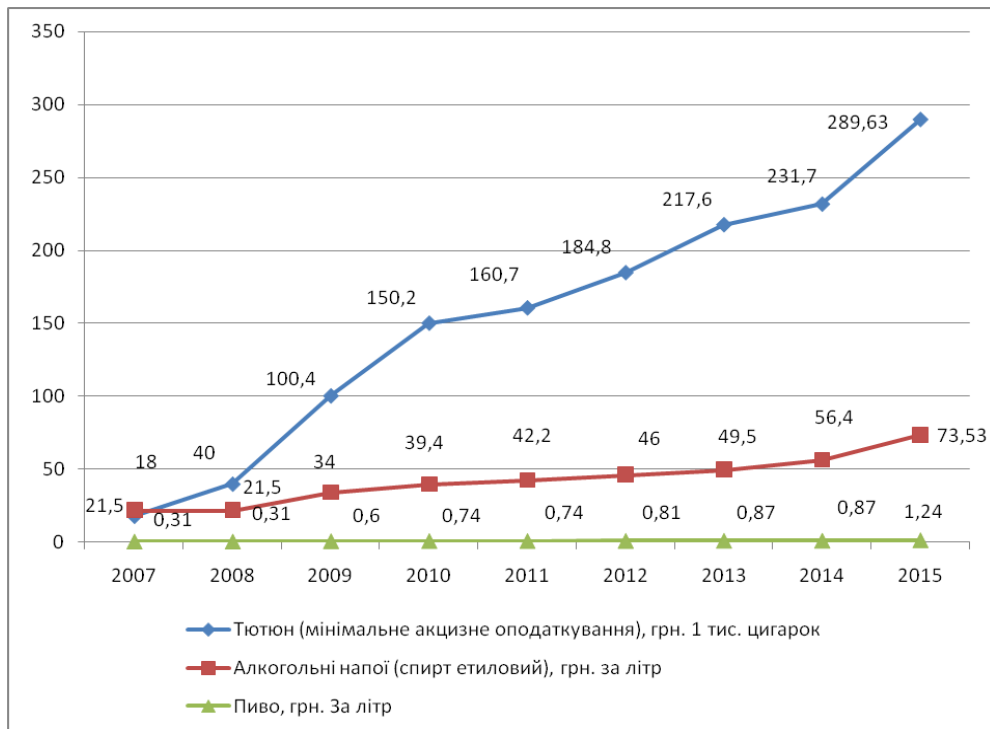


Рисунок 1: Динаміка підвищення акцизних зборів для деяких видів товарів[4]

Як наслідок, через непрогнозовану урядову політику, економічні агенти не встигають пристосуватись до нових ринкових умов, що сприяє зменшенню дохідності та закриттю частини підприємств. Вирішенням цієї проблеми могло б стати чітке дотримання прийнятого в 2010 році закону про щорічну індексацію ставок акцизного збору та відмова від раптового підвищення ставок задля короткострокових вигод.

2. Занадто високий податковий тиск.

На перший погляд, рівень податкового навантаження в сфері акцизного податку в Україні менший ніж в багатьох інших країнах, особливо – Європейських. Однак порівняння складової акцизів в Україні та ЄС не є коректними, оскільки вони не враховують важливих факторів, що характеризують діяльність підприємств в Україні та за кордоном.

Так, у ЄС значно вищий рівень інвестування, від якого залежить інноваційна складова та ефективність технологій на підприємствах, що випускають підакцизні товари. Також у Європі споживач значно багатший

порівняно з українським. Мінімальна зарплата в Україні становить 1218 гривень, або близько 50 євро, у Франції - 1 321 євро, у Словаччині - 589 євро, в Іспанії - 528 євро, у Чехії - 306 євро. Але головним є те, що загальний рівень податкового навантаження в Україні вже давно перевищує аналогічний показник у країнах ЄС, і підвищення акцизів зробить такий "відрив" ще більшим. В Україні, за даними World Bank Group та PriceWaterhouseCoopers, рівень сплати податків бізнесом, як відсоток від комерційного прибутку, становить 58,4%. Для порівняння, у Німеччині цей показник становить 50,5%, у Чехії та Естонії - 48,6%, у Фінляндії - 47,8%, у Литві - 46,4%, у Польщі - 40,2%, у Данії - 29,9%.[5, с 18-110]

Для вирішення цієї проблеми існують 2 шляхи: збільшувати економічні та соціальні показники (рівень інвестування, впровадження передових технологій, підвищення соціальних стандартів); зменшити ставку акцизного податку (з метою стимулювання підприємницької діяльності, збільшення притоку інвестицій, збільшення кількості робочих місць).

3. Регресивний характер акцизного податку

Частка доходів, що витрачається на підакцизну продукцію, у споживачів з низьким рівнем доходів вища, ніж багатих. Окрім того, бідні верстви споживають більше шкідливих товарів, ніж забезпечені. Все це робить акциз найбільш регресивним з усіх видів податків. Основний податковий тягар лягає на найбідніші прошарки населення.[6, с. 18] Згідно досліджень італійського вченого Брендона Рестрепо та деяких інших дослідників, податки на шкідливі звички мають негативний вплив на здоров'я населення тому що забирають в людей кошти, частина яких могла б бути витрачена на особисте здоров'я, покращення умов проживання та безпеки. Таким чином, рівень життя населення погіршується.[7, с.7-12]

4. Різке підвищення акцизів сприяє тінізації економіки

Згідно теорії Артур Лаффер занадто високі ставки податків не збільшують, а навпаки – зменшують надходження до бюджету. Це відбувається саме за рахунок зростання тіньового сектору економіки. Ця залежність була названа ефектом Лаффера. [8, с. 37-54]

Наприклад, згідно розрахунків фахівців Державного комітету статистики, в останні роки частка тіньового сектору в українській економіці постійно зростає. Особливо значне зростання нелегальної продукції спостерігаються серед підакцизних товарів. Прикладом може слугувати український ринок алкоголю. За даними держкомстату за період від 2008 до 2012 року частка тіньового обігу алкогольних напоїв зросла на 12 %, а з початку 2014 року тютюнових та лікєро-горілочаних виробів – на загальну суму близько 23 млн. гривень. Крім того, припинено діяльність 18 незаконних виробництв алкогольних напоїв.[10]

Тіньова економіка – це не лише недоотримання податкових надходжень, а й значні витрати на боротьбу з нею. За оцінками 2013 року рівень витрат бюджету на боротьбу з ввезенням, виробництвом та продажем нелегальної підакцизної продукції сягнули 1,5 мільярдів гривень. Небезпека тіньової економіки полягає також в неможливості контролювати якість контрабандної та контрафактної продукції. Як наслідок серед населення збільшується ризик отруєнь, виникнення різноманітних хвороб, передчасної смерті. Таким чином, соціальний ефект акцизу, що полягає в стимулюванні зменшення вживання підакцизної продукції й таким чином в позитивному впливі на здоров'я нації, нівелюється.

Отже, акцизний збір, будучи на другому місці за сумою податкових надходжень до бюджету, займає вагоме місце в фіскальній політиці нашої держави. Особливо важливою складовою акцизного оподаткування є податки на алкоголь та тютюнову продукцію. Саме існування акцизного податку є економічно виправданим зважаючи на надвисоку прибутковість

підакцизних галузей та нееластичність попиту за ціною на шкідливу продукцію. Разом з тим введення надвисоких податкових ставок на шкідливу продукцію має негативні наслідки, такі як зростання податкового тягаря на бідні верстви населення, тінізація економіки, скорочення виробництва і, як наслідок, збільшення рівня безробіття та скорочення бюджетних надходжень в довгостроковій перспективі. Дискутивним є маніпулювання податковими ставками з метою зменшення споживання шкідливої продукції. Незважаючи на загальний позитивний вплив оподаткування на рівень споживання небезпечних для здоров'я товарів, підвищення ставок акцизу стимулює також споживання дешевшої й низькоякісної продукції, що має негативний вплив на здоров'я людини.

Задля збільшення ефективності фіскальної політики необхідно перш за все запровадити поступове підвищення акцизних ставок, опираючись на загальний економічний розвиток країни та рівень життя її громадян. Доцільним також було б законодавчо закріпити норму, згідно якої частина надходжень від акцизного збору пішла б медичні та соціальні проекти, спрямовані на боротьбу з курінням та вживанням алкоголю. Вирішення проблем, пов'язаних з оподаткуванням шкідливих звичок, дозволить не лише максимізувати податкові надходження, що позитивно вплине на загальну економічну ситуацію в країні, а й суттєво зменшити негативний вплив шкідливої продукції на суспільство.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: за станом на 20.09.2015 р. . / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Статистичні звіти Державної казначейської служби України[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.

3. Проект податкової реформи в Україні – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/uploads/0/839>
4. Боярчук Д.І. Скільки коштують сигарети, або Акцизний «ефект кобри»/ Боярчук Д.І. // Центр соціально-економічних досліджень Case-Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/u/db/26d1a85e47c91a03bb83102c699ca063.pdf>.
5. PricewaterhouseCoopers; World Bank Group. Paying Taxes 2014 : The Global Picture – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/18969>
6. Cristopher Snowden Aggressively regressive. /Cristopher Snowden. – London: The Institute of Economics Affairs, 2013 – 52p.
7. Brandon Restrepo The Effects of Cigarette Excise Taxes on Health and Wages/Brandon Restrepo /Brandon Restrepo –European University Institute, Italy, 2013. – 44 p.
8. Майбуров И.А. Теория налогообложения. Продвинутый курс: учебник для магистрантов, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» / И.А. Майбуров, А.М. Соколовская. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. - 591 с. - (Серия «Magister»).
9. Українська правда [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/09/21/208340/>. (21.09.2009) – Як криза змінює податкову систему.
10. Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/09/21/208340/>. <http://vl.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-131121.html>